

ТИТО О БЕОГРАДУ У НАРОДНОЈ РЕВОЛУЦИЈИ

Београд је одиграо огромну улогу у непосредној припреми народној устанка. По снази комунистичкој и радничкој организацији, као и по развијености партијских организација, ми смо тада имали више јаких центара, међу којима су били најзначајнији Београд, Загреб и Љубљана. Припреме за устанак одвијале су се, углавном, у овим градовима. Али пошто су кадрови били оно основно, Београд је, не због тога што се ту налазило руководство већ због великог броја кадрова, био ипак онај центар одакле су давале директиве и слали људи на терен да раде на организацији устанка. Београд је у погледу кадрова дао врло много нашој Ослободилачкој борби. Друга важна чињеница је да је Београд као град, иако, додуше, сираховио постојао, дао од самог почетка најјачи отпор окупираној. Његови грађани, чланови и симпатизери Партије, родољуби и омладина, ујужили су жестоки отпор непријатељу, што је, разумије се, у политичком погледу имало велики одјек и ван Београда. Тако је Београд био за нас онај центар из кога је, као што је обично бива у таквим великим моментима и револуционарним периодима, зрачио нов дух, нова идеја организације. То је био Београд. И Београд је за нас био увијек остао, за вријеме чињаве Народноослободилачке борбе, иако се она, послије повлачења наших јединица, није одвијала више у таквим размјерама на ужој територији Србије као у Босни, Хрватској, Лици, Далмацији, Словенији и Црној Гори. Али Београд нам је ипак остао најважнији центар у који смо увијек иледали и сматрали га кључем за даље развијање наше револуционарне организације.

И прије повлачења из Србије ми нисмо предвиђали да нећемо преорганизовати територије неусијехе, јер смо знали да нећемо моћи одржати ту територију кад се ухватимо у кошњац с толико надмоћнијим непријатељем. Али то је било неминовно. И због тога, за вријеме управљања ратних планова, у вријеме наших офанзива и непријатељских контраофанзива или за вријеме њемачких офанзива

и наших контраофанзива, без обзира на побједу које смо постигли, ја ипак нисам хтио да се вратимо назад у Србију све док не буде могуће да, кад ћамо доћемо, одржимо и територију и Београд као центар одакле ће се борба даље развијати.

Београд је био значајан не само за оружану борбу него и за нову политичку власт. Није било свеједно да ли ће се народна власт стварати из некој малој босанској бригади или из Београда, који је за нас био важан за време чинавој рати, иако је био окупиран. Разумије се, Београд је био одиграо огромну улогу. Наш долазак у Београд био је славан и по жешћини борбе и јунашћу, и по херојском ошћору београдских радника, комуниста и омладинаца за чинав период окупације. Наш долазак омогућио нам је да још усљешније развијамо борбу за ослобођење, јер су се брђани и сељаци масовно јављали у војску и ми смо могли наставити с истјеривањем окупатора из наше земље.

Као војна последица ослобођења Београда било је јачање наше Народноослободилачке војске. Кад смо дошли у Београд, било је могуће да извршимо легалну мобилизацију свих наших брђана на чинавој нашој територији на којој је тада била успостављена народна власт, у првом реду на територији Србије. Политичка последица била је у томе да су влада и врховни орган наше народне власти — АВНОЈ — имали сједиште у Београду, одакле су почели нормално да дјелују. Иако су били државни органи и прије дејствовали, ипак је то сада било друкчије, јер су и влада и АВНОЈ добили изразити карактер једне централне власти за чинаву земљу.

Ја сам и прије рати, као партијски и синдикални функционер, долазио у овај град, који је био наш центар, и живио у њему. Београд сам увијек волио и заио сам с великом чежњом и жељом чекао да иио прије доћем у њега, да видим како изгледа и ииа је осћало од њега, да видим људе који су у њему осћали, да видим другове које одавно нисам видио. Било је иио као кад послје много година ошћућности желимо поново да видимо свој родни крај. Свака улица и кућ пошћећали су ме на разне моменти из прошлих дана, јер смо се ми, иако смо били у сиротиној илегалности, доста крећали по граду. С друге стране, испуњавало ме је задовољство иио се осћварило оно иио смо ја и моји другови говорили — да ћемо се вратити у Београд као побједници. То задовољство иешко је ошћ-

саши и оно даје човјеку снагу да издржи и друге шешкоће које су долазиле. Београд сам нашао у сјању ошће одушевљења и радости; изгледало је као да је после дугојрајне ноћи, која је настала 1941 године, освојено дан тек онда када смо ми у њега дошли. Таква су осјећања имали тада људи.

Ја сам већ говорио о неким епизодама из мога боравка у Београду 1941 године, али хтио бих да кажем још једну ствар о којој нисам говорио. Када је Београд био бомбардован, један дио руководства наше Партије био је у Загребу, гдје се до окупације налазило руководство наше ЦК, јер је тамо било лакше радити. У Београду је полиција познавала већину других, изузев мене, а није ме познавала ни загребачка полиција, иако сам тамо имао доста познаника, те смо заједно радили у Загребу. Када су Нјемци окупирали Загреб, читаву Хрватску, Босну, Словенију и Србију, дошао сам у Београд, гдје сам ипак био уочи напада на овај град. Из Београда сам путовао у Загреб после 27 марта, када су Београђани бјежали из свога града. Тада сам видео сираховићу јужву која је настала и помислио сам да ће ту бити тек неко радити, јер сам знао да ће Нјемци после долања од 27 марта чинити сираховиће масакре.

После неколико дана поново сам се вратио у Београд. Пути је био врло тежак, јер су кроз Хрватску успише контролисале возове. Успио сам са својим докуменима, иако су били фалсификовани, да дођем до Земуна, одакле сам прешао бродом. Београд је тада пружао сираховићу мучну слику и том приликом нашао сам на масу заробљеника које су Нјемци преводили аутомобилима и камионима. Београд је изгледао порушен више него што је заправо био. Рушевине кућа сираховићу су дјеловале. Грађани су били потпуно унишени, а раскалашан смијех могао се видјети на лицима њемачких официра и војника који су се овдје веома бахито понашали.

Прва помисао била ми је, иако ће ту бити тек неко рад због великог броја окупатора, да ће у Београду ипак рад бити захваћан јер има људи који су спреми на све. И нисам се преварио. Ту смо више пута одржавали разне сасјанке, и оптимизам и једна силна вјера да морамо успиети у нашем подухваћу провијавали су код наших људи.

TITO SUR LE RÔLE DE BELGRADE DANS LA RÉVOLUTION POPULAIRE

Le rôle joué par Belgrade dans la préparation du soulèvement populaire est des plus importants. Du point de vue de la puissance des mouvements communistes et ouvriers et de celui du développement des organisations du Parti, nous disposions alors de plusieurs centres importants dont, notamment Ljubljana, Zagreb et Belgrade. C'est surtout dans ces trois villes que se prépara le soulèvement. Mais comme les cadres étaient ce qu'il y avait de plus important, Belgrade, non pas tant parce que c'est là que se trouvaient les dirigeants, mais à cause du grand nombre de cadres, devint, pour ainsi dire, le centre d'où partaient les directives et d'où étaient envoyés les hommes destinés à préparer le soulèvement sur place. Pour ce qui est des cadres, c'est Belgrade certainement qui a le plus donné à notre Lutte de Libération Nationale. Un autre fait important est que Belgrade, en tant que ville, et bien qu'ayant eu assez à souffrir, a présenté dès le début les plus fortes résistances aux occupants. Ses habitants, les membres du Parti Communiste et ses sympathisants, les patriotes et la jeunesse opposèrent, en effet, toujours une dure résistance aux ennemis, ce qui, cela se comprend, ne resta pas sans un gros retentissement sur le plan politique en dehors de Belgrade. C'est ainsi que Belgrade devint pour nous alors ce centre d'où, comme cela arrive toujours aux grands moments et dans les périodes révolutionnaires, rayonnait un esprit nouveau, l'idée d'un mouvement nouveau. Voilà ce qu'était Belgrade. Et il l'est toujours resté aussi pendant tout le temps de la Lutte de Libération Nationale, même si celle-ci, après le retrait de nos unités, a cessé de se développer aussi intensément en Serbie que sur les territoires de la Bosnie, de la Dalmatie, de la Croatie, de la Lika, de la Slovénie et du Monténégro. Belgrade n'en restait pas moins cependant le centre le plus important vers lequel nous regardions toujours et que nous estimions comme la clé du développement ultérieur de notre stratégie révolutionnaire.

Déjà avant le retrait des troupes de Serbie, nous n'avons jamais douté que nous aurions à subir des défaites momentanées, car nous savions bien que nous ne pourrions pas tenir tout le territoire le jour où nous viendrions à nous battre corps à corps avec un ennemi aussi supérieur. Mais telles choses étaient inévitables. Et pour cette raison, pendant que nous préparions nos plans de guerre, au moment de nos offensives et contre-offensives ennemies ou bien au moment des offensives ennemies et de nos contre-offensives, quelles que fussent nos victoires alors, je n'ai jamais voulu que nous revenions en Serbie tant qu'il ne nous serait pas possible de tenir et le territoire et la ville de Belgrade pour en faire le centre d'où la lutte continuerait à se développer.

Belgrade était important également, non seulement pour la lutte armée, mais aussi pour le nouveau pouvoir politique. Il n'était pas indifférent que le pouvoir populaire se forme dans quelque petite bourgade perdue de Bosnie ou bien à Belgrade, qui, pour nous, a été si important pendant toute la durée de la guerre, même si la ville était occupée. Cela se comprend, le rôle que devait jouer Belgrade était énorme. Notre arrivée à Belgrade fut glorieuse, et par la dureté des combats et l'héroïsme, et par la belle résistance des travailleurs belgradois, des communistes et des jeunes pendant toute la période de l'occupation. Notre arrivée nous permit de développer encore avec plus de succès la lutte pour la libération, car les citadins et les paysans vinrent s'engager en masse dans notre armée, nous permettant ainsi de chasser l'ennemi du pays.

La libération de Belgrade eut donc comme conséquence militaire le renforcement de notre Armée de Libération Nationale. Une fois à Belgrade, nous pûmes, en effet, procéder à une mobilisation légale de tous nos citoyens des territoires que couvrait le pouvoir populaire et, en premier lieu, de la Serbie. Du point de

vue politique, la conséquence de la libération de Belgrade a été de donner au gouvernement et à ses organismes supérieurs — Conseil Antifasciste de Libération Nationale de Yougoslavie — un siège dans la capitale, où ils purent commencer à fonctionner normalement. Certes, ils avaient déjà fonctionné auparavant, mais maintenant la situation était quand même différente car le gouvernement et le Conseil Antifasciste de Libération Nationale avaient pris, à Belgrade, le caractère d'un pouvoir central de tout le pays.

Déjà avant la guerre, en tant que fonctionnaire syndical et du Parti j'avais eu l'occasion de venir dans cette ville, qui était notre centre, et d'y vivre. Je l'ai toujours aimée et c'est pourquoi j'ai eu toujours un grand désir d'y revenir, de voir comment elle était et ce qu'il en restait, de voir les gens qui y étaient restés, les camarades que je n'avais pas vus depuis longtemps. C'était comme lorsque, après de longues années d'absence, vous voulez revoir le pays natal. Chaque rue, chaque coin me rappelaient un moment des jours passés, car, bien qu'illégaux, nous parcourions beaucoup la ville alors. Et puis, par ailleurs, j'étais comblé, parce que comme je l'avais tant désiré et comme l'avaient désiré les camarades, nous revenions à Belgrade en vainqueurs. Il serait difficile de décrire cette joie qui nous permit de supporter les moments difficiles que nous dûmes encore connaître.

Belgrade, je l'ai retrouvé enthousiaste et joyeux; on aurait dit qu'après la nuit terrible commencée en 1941, se levait enfin le jour.

J'ai déjà parlé de quelques épisodes de mon séjour à Belgrade en 1941, mais j'aimerais encore ajouter un fait dont je n'ai pas encore parlé. Lorsque Belgrade fut bombardé, une partie des chefs de notre Parti étaient à Zagreb où se trouvaient, jusqu'au moment de l'occupation, les dirigeants de notre Comité Central, car il leur était plus facile de travailler là-bas. A Belgrade, la police connaissait la plupart de nos camarades, sauf moi que ne connaissait d'ailleurs pas davantage la police zagreboise, bien que j'eusse assez de connaissances là-bas. Lorsque les Allemands occupèrent la Croatie, la Bosnie, la Slovénie et la Serbie, je suis passé à Belgrade où je me trouvais à la veille de l'assaut contre la ville. Après le 27 mars je suis retourné à Zagreb, alors que les Belgradois fuyaient de leur ville. La cohue était terrible et je pensais alors qu'il serait difficile de travailler car, après les événements du 27 mars, les Allemands procéderaient certainement à des massacres terribles.

Quelques jours plus tard je revins à Belgrade. Le voyage avait été difficile, car, en Croatie, les oustachis contrôlaient les trains. Je réussis cependant, bien que portant de faux documents, à arriver à Zemun et à traverser la Save en bateau. Belgrade offrait alors un spectacle terrible et je rencontrai un grand groupe de prisonniers que les Allemands transportaient en camions. Belgrade semblait alors encore plus détruit qu'il ne l'était en effet. Les ruines faisaient un effet terrible. Les habitants étaient abattus, et l'on voyait sourire les officiers et soldats allemands.

La première pensée qui me vint fut que, même si le travail y serait difficile, à cause du grand nombre d'occupants, il serait cependant porteur de fruits, car Belgrade comptait des gens en état de tout risquer. Et, en effet, je ne me trompai pas. Nous fîmes dans cette ville de nombreuses réunions, aidés par l'optimisme et une forte foi de ses habitants en ce que nous faisions.

Extrait des Oeuvres de Josip Broz Tito, livre VIII, Editions „Kultura” 1957.

